

PAPER DETAILS

TITLE: Kitâb-i Güzîde'de Geçen İbadet Adlari Üzerine

AUTHORS: Osman TÜRK,Fatma KOÇ

PAGES: 15-21

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2435806>

KİTÂB-I GÜZÎDE'DE GEÇEN İBADET ADLARI ÜZERİNE

On the Names of Worship Mentioned in the Kitâb-ı Güzîde

Dr. Öğr. Üyesi Osman TÜRK

Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Yeni Türk Dili ABD., Şanlıurfa, Türkiye, osmanturkgau@gmail.com

Dr. Fatma KOÇ

Milli Eğitim Bakanlığı, Yeni Türk Dili ABD., Adıyaman, Türkiye, fatma_koc_1991@hotmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received:
18.05.2022

Kabul/Accepted:
12.07.2022

Sayfa/ Page:
15-21

Öz

Kitâb-ı Güzîde Türk dili tarihinde karışık dilli olarak anılan eserlerden biridir. Kitâb-ı Güzîde Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış dini içerikli kitaplardan biridir. Ebû Nasr bin Tahir bin Muhammed es-Serahsî tarafından olga-bolga diliyle kaleme alınmıştır. Türk dili tarihi açısından karışık dilli olarak ele anılan eser, ses ve şekil bilgisi açısından birçok araştırmaya konu olmuştur. Olga-bolga dili, hem Doğu Türkçesinin hem de Batı Türkçesinin dil özelliklerini temsil eden bir dildir. Karışık dilli olarak adlandırılan eserler bu dil ile verilmiştir. Eserin yazarı hakkında yeterince bilgi bulunmamaktadır. Kitâb-ı Güzîde 14. Yüzyılda Anadolu Türkçesine aktarılmıştır. Kitâb-ı Güzîde bilim dünyasında Güzîde, Güzîde Kitabı, Kitab-ı Güzîde ve Akâid-i İslâm şeklinde farklı isimlendirmelerle anılmaktadır. Dini bilgilere ve öğütlere çokça yer verildiği için Arapça ve Farsça sözcüklere rastlamak mümkündür. Eserin farklı adlarla tanınan nüshaları bulunmaktadır. Çalışma oluşturulurken Serhat Küçük'ün "Kitâb-ı Güzîde Akâidü'l-İslâm" adlı eseri esas alınmıştır. Eser içerisindeki ibadet adları tarama yöntemiyle tespit edilmiştir. Belirlenen sözcüklerle ilgili açıklamalara yer verilmiş ve sözcüklerin metin içerisinde geçtiği yerlere dair örnek cümleler metindeki satır numaraları ile verilmiştir. Çalışma metne dayalı olduğu için bir inceleme niteliği taşımakta olup ulaşılan veriler sonucunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Kitâb-ı Güzîde, Söz Varlığı, İbadet terimleri.

Abstract

Kitâb-ı Güzîde is one of the works that is known as a mixed language in the history of Turkish language. Kitâb-ı Güzîde is one of the religious books written in Old Anatolian Turkish. It was written by Abu Nasr bin Tahir bin Muhammed es-Serahsi in the language of olga-bolga. The work, which is considered as a mixed language in terms of Turkish language history, has been subjected to many researches in terms of phonetics and morphology. Olga-bolga language is a language that represents the linguistic features of both Eastern Turkish and Western Turkish. The works called mixed language were given in this language. There is not enough information about the author of the work. Kitâb-ı Güzîde was translated into Anatolian Turkish in the 14th century. Kitâb-ı Güzîde is known by different names in the scientific world as Güzîde, Güzîde Kitab, Kitab-ı Güzîde and Akâid-i Islam. It is possible to come across Arabic and Persian words since there is a lot of religious information and advice. Since the work has the linguistic features of both Eastern Turkish and Western Turkish, it is considered among the works with mixed languages. There are copies of the work known by different names. While creating the study, the work of Serhat Küçük called "Kitâb-ı Güzîde Akâidü'l-İslâm" was taken as a basis. Worship names in the work were determined by scanning method. Explanations about the determined words are given and example sentences about the places where the words are used in the text are given with text numbers. Since the study is based on the text, it is a review and evaluations were made as a result of the data obtained.

Keywords: Old Anatolian Turkish, Kitâb-ı Güzîde, vocabulary, terms of worship.

Atıf/Citation: Türk, O. ve Koç, F. (2022). Kitâb-ı güzîde'de geçen ibadet adları üzerine. *MECMUA-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* ISSN: 2587-1811 7(14), 15-21.

Giriş

Din, bir inanç sistemi içerisindeki uygulamaların tümüdür. Toplum içerisindeki inanç sistemi, kültürden, örf, adet, gelenek ve grenekten bağımsız olamaz. Bu unsurların doğrudan dile de tesir ettiğini ise görmezden gelemeyiz. İnsanlığı ilgilendiren, derinden etkileyen köklü olaylar ve oluşumlar dilin gelişimine de etki eder. Toplumların hafızasında yer alan ortak hazine nesilden nesile aktarılarak o toplumun düşünce yapısını hakkında bilgi sunmaktadır (Türk, 2021, s. 137). Toplumun inanç sistemi ve bakış açısı ile dil arasında bir kopukluk olamaz. İnsanların yaşadığı toplum yapısıyla bağlantılı olarak bir yaşayış şekli ve dil yapısı vardır (Türk, 2017, s. 786).

Türkler tarih boyunca Kök Tengri, şamanizm, Maniheizm gibi farklı inanç sistemlerini benimsemişlerdir. İşlâmiyet dininden önce insanın dünyaya geliş amacının bilincinde olma ve doğadaki unsurlara kutsiyet atfetme gibi farkındalıklar eski Türklerde vardı. Hatta Köktürk Yazıtları’nda dünyanın yaratılışına değinilen cmlerler vardır: “*ze kök tengri asra yağız yer kılundukta ikin ara kişi oğlı kılınmış*”. Türkler hangi dini benimsemiş olurlarsa olsunlar her zaman en kuvvetli savunucuları olmuşlardır (Tekin, 1988, s. 8-9). Gler, savaşlar ve birtakım insan hareketlilikleri din değişikliklerini de beraberinde getirmiştir. Onların İşlâmiyet dini ile tanışmaları, Araplarla karşılaşmaları ile olmuştur. Müslüman olarak İşlâm dünyasına katılan Oğuzlara bundan böyle "Müslüman Türk" anlamında "Türkmen" denmeye başlandı (Kafesoğlu, 1958, s. 121; Sümer, 1972, s. 51, 52; şeşen, 1985, s. 198). Türkler topluluklar hâlinde İşlâmiyet’i kabul etmişler ve İşlâmiyet Türkler arasında hızla yayılmıştır. Ayrıca Hacı Bektâş-ı Veli, Ahi Evran ve Ahmet Yesevi gibi birçok değerli şahsiyet, İşlâmiyet’in yayılmasında önemli rol oynamışlardır. Hacı Bektâş-ı Veli, köklü bir kültür birikiminin oluşmasında önemli bir rol üstlenmiştir (Koç, 2020, s. 267).

Türkçenin söz varlığında İşlâmiyet’in kabul ile birlikte birtakım değişiklikler grlmştir. Bu değişiklik dinî terminolojinin söz varlığına olan etkisiyle kendini göstermiştir. Din etkisiyle beraber Arapça ve Farsça sözcükler yoğunlaşmış bununla birlikte İşlâm dini ile ilgili sözcükler dilimize girmiştir. Bu sözcükler, İşlâmiyet’in kabulünden hemen sonra verilen eserlerde tezahür etmemiştir. 13. yüzyılın sonları ve 14. yüzyıl içerisindeki eserlerde İşlâm dini ile ilgili sözcükler daha oturmuş bir yapıda karşımıza çıkar.

Karışık dilli eserler, hem Doğu Türkçesinin hem de Batı Türkçesinin dil özelliklerini taşıdığı için olga-bolga diliyle yazılan eserler olarak da adlandırılır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazı dili oluşumu yeni olduğu için Batıya göç eden Oğuz boyları kendi ağız özelliklerini eserlere yansıtmışlardır (Türk ve Koç, 2021, s. 6). Bu eserlerde *o/-* fiili hem *ol-* hem de *bol-* şeklinde kullanılabilmıştir. Hem Doğu Türkçesinin hem de Batı Türkçesinin ses ve şekil özelliklerini bir arada bulunduran eserler “karışık dilli eserler” olarak tanımlanmaktadır (Koç, 2020, s. 56).

Kitâb-ı Güzîde, Eb Nasr bin Tahir bin Muhammed es-Serahsî adlı bir din bilgini tarafından 14. yüzyılda Anadolu Türkçesine aktarılmıştır (Küçük, 2014, s. 18). Metin içerisinde İşlâm’ın kurallarına uymanın öneminden, namaz kılmanın faziletinden, ilim öğrenmenin gerekliliğinden, Allah inancından, gıybet etmenin zararından, ölümün farkındalığından, zekâatın öneminden, oruç tutmaktan, Hz. Muhammed’den, kıyamet gününden, cennet ve cehennem gibi dinî konulardan bahsedilmiştir (Koç, 2020, s. 264). Çalışma oluşturulurken Serhat Küçük’n “Kitâb-ı Güzîde Akâidü’l-İşlâm adlı eseri esas alınmıştır. Çalışmada karışık dilli eserler içerisinde değerlendirilen Kitâb-ı Güzîde’de geçen ibadet adları hakkında bir inceleme yapılmıştır. Eserdeki ibadet adları taranmış ve dinî yapının dile olan yansımalarından bahsedilmiştir. Türklerin İşlâm dinini kabul ettikten sonra verilen eserlerdeki söz varlığı hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur.

âb-dest: (Far.) *âb-dest* sözcüğü, Farsça kökenli âb+dest yapılarının terkiibinden oluşan bir sözcüktür. İnsanların namaz kılmadan önce vücudunun temizlemesi abdest olarak adlandırılır. şemseddin Sami “Kâms-ı Türkî” adlı eserinde sözcükten şöyle bahsetmiştir:

“abdes is. Fa.[âb-dest: el suyu] Namaz kılmağ için ber-vech-i şer yüz ve dirsekle beraber el ve ayakları yıkamağ ve başa mesh etmekten ibaret (şemseddin Sami, 1989, s. 16).

Andreas Tietze’nin sözlüğünde sözcükten Őu Őekilde bahsedilir:

“abdest, ‘namazın Őartlarından olan temizlenme” < Fa. (Tietze, 2016, s. 60).

“âb-dest” sözü Doğu Türkçesiyle yapılmıŐ ilk Kur’ân tercümelerinde ve Arapça ve Farsça alıntılarının çokça geçtiği Atabetü’l-Hakayık, Mukaddimetü’l-Edeb ve Mu’in’l-Mürid gibi İslamiyet’ten sonraki ilk dinî eserlerde yer almamaktadır (ztekten, 2019, s. 647). Bu durum İslamiyet etkisinin sonraki dönemlerde olgunlaŐarak ortaya çıkmasının bir göstergesidir. 14. yy. döneminde ait olan Kitâb-ı Güzide’de ‘âb-dest’ ifadesi, namaz ibadetinin bir gereği olarak gösterilmiŐ ve bu eylemin oldukça önemli olduğu vurgulanmıştır.

“...dâ’im **abdest** birle yat...” (66a-7)

du’â: (Ar.) *du’â* szcĞu Arapça kökenli olmakla birlikte iyi dileklerin gerçekleŐmesi için veya herhangi bir nedenle Allah’a yalvarma ve yakarıŐ ifadesinin adıdır. İnsanlar zor durumda kaldığı anlarda, bir dileğin gerçekleŐmesi için belirli dileklerde bulunurlar. Sözcük, et- yardımcı fiiliyle birlikte *du’â et-* Şeklinde kalıplaŐmıŐtır. *du’â* Ar. Dua, yakarıŐ, niyaz (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2007, s. 65). Türkler İslamiyet’ten önce birtakım dinlere inanmıŐlar ve belli ritüeller uygulamıŐlardır.

“Her dinde bir tapınılan Tanrı ve bu Tanrı’ya ulaŐmak için de bazı ibadet Őekillerinin olduğu bir gerçektir ve eski Türk inanç sisteminde de herhalde Tanrı’nın birliğini kabul, namaz, kurban, oruç, hacc, ahirete iman, zekât ve sadaka gibi birtakım farzlar ile ona kulluk borcunu ödeme yolları var idi. Bununla beraber İslamiyet’ten evvel ortaya ıkımıŐ Hristiyanlık, Yahudilik vs. Hâk dinlerin genel ilkeleri bile bugün ilk vahiy hallerinin çok dıŐında olduğu bir zamanda, elbette herhangi bir biçimde yazılarak günümüze ulaŐmayan eski Türk dininin nasıl tatbik edildiğini tespit çok zordur” (Gömeç, 2019, s. 86).

Dua etme geleneği Türkçenin ilk yazılı belgelerinden itibaren görülmüştür. Bu geleneğin eski Türk inanç sistemi içinde var olduğu ve bugün de eski Türk yaŐam geleneğini devam ettiren Türk boylarında devam ettiği bilinmektedir (Gül, 2011, s. 337). Bugün Türkiye Türkçesinde kullanılan dua szcĞu Arapça “ağırmak, seslenmek, istemek; yardım talep etmek” anlamlarındaki *da’vet* ve *da’vâ* sözcükleriyle aynı kökten 10 türemedir ve “küçükten büyüğe, aŐaĐıdan yukarıya doğru gerçekleŐen dilek ve yakarıŐ” anlamındadır (Cilacı, 1992, s. 529). Türkiye Türkçesi ağızlarında alkıŐ szcĞu de dua anlamında kullanılmaktadır. *alkıŐ etmek* (alkıŐ vermek) “dua etmek, iyi dileklerde bulunmak” birleşik fiilleri de ağızlar kullanılmaktadır (DS, 2009, s. 223). Eski Türkçe döneminde dua szcĞu yerine alkıŐ szcĞu kullanılmıştır. Sözcük zamanla v- anlamı da kazanmıŐtır.

“alkatmıŐ ıduk elig uluŐuğ “vlmŐ kutsal ülkeyi ve ulusu” (EDPT, 1972, s. 138a). Clauson bu dönem için alkıŐımız tĞmz, gmek alkıŐ ikilemelerini, eseng alkıŐ “esenlik duası”, alkıŐ al- “dua almak” ifadelerini ekler (1972: 137a).

Harezmi Türkçesi döneminde ait olan Nehcü’l-Ferâdis adlı eserde ise *dua* szcĞu için kullanılan ifadeler Őöyledir: *du’â* “dua”, *du’â kıl-* / *du’â okı-* “dua etmek”, *du’â-gy* “duacı, dua eden”; *niyâz* “yalvarma; dua”, *niyâz kıl-* “yalvarmak, dua etmek” (Ata, 2014, s. 110, 111, 316).

Eski Anadolu Türkçesi döneminde ait olan Dede Korkut Hikâyeleri’nde ise hikâyelerin son bölümlerinde yer alan dua örnekleri göze çarpar.

Ym vireyim hanum: Yırl kara tağıların yıkılmasın, klkele kaba ağacın kesilmesn, Allah viren midn zilmesin gnahunuzu adı görklü Muhammed’e baĐıŐlasın hanum hey! (Ergin, 2016, s. 225)

Kitâb-ı Güzide’de *du’â* szcĞu, Allah’a yalvarma ve yakarıŐ anlamlarında kullanılmıştır. Allah’tan istenen dileklerin cümle formunda ifade ediliŐi *du’â* olarak yer almıŐtır. Kitâb-ı Güzide’de *du’â* etmek İslam için dinin bir gereği olarak görülmüŐ ve *du’â* Müslümanlığın bir parçası olarak addedilmiŐtir.

“tâ’ati kabl olmaya ve **du’âsı** müstecâb olmaya” (52b-5)

hacc: (Ar.) Arapça kökenli olan *hacc* szcĞu İslam’ın beŐ Őartından biridir. Hac Müslümanların Mekke’de Kâbe’yi ziyaret ederek gerçekleŐtirdiĐi ibadetin adıdır. Kelime anlamı gitmek, yönelmek, ziyaret etmek¹ olan “hac” szcĞu “bir dine mensup olan insanların yeryüzünde tek bir cemaat

¹ İslam Ansiklopedisi, Hac, T.D.V., İstanbul, 1996, XIV/382

oluşturarak yılda bir defa belli bir yer ve belli bir zamanda birlikte ibadet etmesi² biçiminde izah edilmiştir. “Hac ibadetinin farz kılınmasından itibaren Müslümanlar hac vazifesini yerine getirmek için memleketlerinden Mekke’ye doğru seyahatler gerçekleştirmişlerdir. Hacılar bu seyahatlerini genellikle büyük kervanlara katılarak gerçekleştirmektedir. Bunun yanı sıra münferit olarak hac ibadetlerini yerine getirenler de bulunmaktaydı” (Tuğluk, 2021, s. 235). Kitâb-ı Güzîde’de *hac* görevi yapıldığı takdirde sevabının büyük olduğu bir ibadet adı olarak geçmektedir. Hatta Müslüman bir bireyin namazını zamanında kıldığında hac ibadetini tamamlamış kadar mükâfat alacağı belirtilmiştir.

“... Tanrı’ya lâıyık namâz kılup günde bir **hac** şevâbın bula...” (30a-5)

“... ve biğ **hacca** varmağdan ve biğ kez ġazılığdan artuğdur ...” (35a-7)

namâz: (Far.) Farsça kökenli olan namâz sözcüğü, Müslümanların yerine getirmesi gereken bir ibadet adıdır. kıl- yardımcı fiiliyle bir araya gelerek kullanılmaktadır. namâz: Beş vakitte kılınması Müslümanlar için farz olan ibadet (Parlatır, 2014, s. 1260). namâz: Namaz kılmak (TS, 1983, s. 156). namâz: Namaz kılmak (Toparlı vd., 2007, s. 198). Kitâb-ı Güzîde’de namâz kavramı dinin temeli olarak görülmüş ve bunun önemini vurgulamaya yönelik ifadelerle belirtilmiştir.

“... kim dinğ mişâli bir ağaç gibidür zekât anığ budağıdır **namâz** anığ şuyıdır...” (4a-8-9)

“...**namâz** benüm gözüm nrıdır...” (4b-6)

namâz sözcüğü Kutadgu Bilig’de kıl- yardımcı fiiliyle birlikte kullanılmış olup řu şekilde geçmektedir:

“yunup kıldı yatėu **namâzın** turup
tşek koldı yattı yarağın krp” (KB, 1947, s.488)

“yana koptı yundı tonandı tkel
namâz kıldı zke yorup edė fâl” (KB, 1947, s.496)

oruç: (Far.) Farsça kökenli olan *oruç* sözcüğü, Allah’a olan ibadet vazifesini yerine getirmek amacıyla yeme içme eylemlerinden bir süre uzaklaşma durumudur. tut- yardımcı fiiliyle birlikte kullanılarak kalıplaşmıştır. oruç: İşlâm’ın beş şartından olan ve gün boyunca yiyip içmeme ve kötü davranışlardan uzak durma ilkelerine bağlı olan inanç (Parlatır, 2014, s. 1320). Kitâb-ı Güzîde’de her kim oruç tutarsa bu ibadetinin şevâbını büyük ölçüde alacağı ifade edilmiştir. Oruç  bölüme ayrılarak izah edilmiş ve bu ibadetin önemi vurgulanmıştır.

“...eydür **orc**  drlidr birisi ten **orcıdur** aşdan şudan cimâ‘dan yığlınmağdur ikinci cân **orcıdur** kim eceli yağın gelmiş bileler gice gündüz tâ‘ate ve ‘ibâdete meřėl olalar üçüncü gğl **orcıdur** ...” (81a-2-3-4)

şadaa: (Ar.) Arapça kökenli olan *şadaa* sözcüğü, kişiye sevap kazandıran nafile bir ibadet adıdır. eyle-, kıl- ve vir- yardımcı fiilleriyle bir araya gelerek kullanılmaktadır.

“... âhiretder evvel **şadaa** başına gölge olur ikinci sırrı örtülü şopar...” (41b-11-12)

“...çünkim şaa bu ayeti Reslğ mübârek lafzından işidicek miskin **şadaa** eyledi...” (56a-5)

sağur: (Ar.) Arapça kökenli olan *sağur* sözcüğü, Ramazan ayında oruç tutan kişilerin belirli saatte yedikleri yemek ve bu yemeğin yendiği vakit adıdır. Sağur: Sağur, gece yemeği (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2007, s. 223). Kitâb-ı Güzîde’de sadece bir cümlede geçmekte olup yemek anlamında kullanılmıştır.

² İlmihal, Hac ve Umre, T.D.V., İstanbul, 2000, I/511

“... vaktındadır kim **saħur** yiyeler nitekim âyetde geldi ve...” (83a-6)

tā‘at: (Ar.) Arapça kökenli olan *tā‘at/tā‘at* sözcüğü, ibadet etme ve kulluk görevlerini yerine getirme anlamlarına gelmektedir. Kitâb-ı Güzide’de ibadetlerin değeri tek tek vurgulanmış ve *tā‘at* sözcüğü bu ibadetlerin genel bir adı olarak kullanılmıştır. *tā‘at*: Allah’a ibadet etme (Parlatır, 2014: 1595).

“...şehâdet **tā‘at** ve ma‘ rifet gnil birle ħâşıl olur ve **tā‘at** endâmlar birle ħâşıl olur...” (14a-5-6)

“...eyitdi imân gr ki ‘ilimdendir ve **tā‘atdr** ve **tā‘at** gr ki ħilimdr...” (82a-5-6).

‘umre: (Ar.) Arapça kökenli olan *‘umre* sözcüğü, Kâbe’yi ve kutsal mekânları hac zamanı haricinde ziyaret etme anlamına gelen nafîle bir ibadet adıdır. Kitâb-ı Güzide’de *‘umre*, hac ifadesiyle birlikte kullanılmış ve yerine getirildiğ zaman mkâfatının büyük olacağı vurgulanmıştır.

“...iħrâm geymek yirindedr öyle namâzı **‘umre** yirindedr...” (30a-2)

“...kş ola ve ankı kişi dn ile bir sâ‘at namâz kılsa altmış hac ve **‘umre**...” (82a-13)

zekât: (Ar.) Arapça kökenli olan *zekât* sözcüğü, belli bir mal varlığına sahip kişilerin belirli ölçüde vereceğ miktardır. İslâm dininde yerine getirilmesi gereken bir ibadet adıdır.

“...‘şri ve **zekâtı** ehline virj...” (3b-5)

“... bir ağaç gibidür **zekât** anıj budağıdır ...” (4a-9)

Sonuç

Karışık dilli eserlerden biri olan Kitâb-ı Güzide’de geçen ibadet ile ilgili adlar incelemeye tâbi tutulmuştur. Eserde *âb-dest*, *du‘â*, *ħacc*, *namâz*, *oruç*, *şadaa*, *saħur*, *tā‘at*, *‘umre*, *zekât* olmak üzere toplam 10 sözcük kökenleriyle birlikte değeriendirilmiş ve metinde geçtikleri örnek cmlerler metin numaraları ile verilmiştir. Sözcüklerin önce çeşitli sözlüklerdeki anlamları verilmiş daha sonra metindeki anlamları açıklanmıştır. Tespit edilen 10 adet sözcük içerisinde *âb-dest*, *namâz* ve *oruç* olmak üzere 3 tanesi Farsça kökenli; *du‘â*, *ħacc*, *şadaa*, *saħur*, *tā‘at*, *‘umre*, *zekât* olmak üzere 7 tanesi ise Arapça kökenlidir. İncelenen sözcükler ve etimolojik dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

İbadet ile İlgili Sözcükler	Köken Bilgisi
âb-dest	Farsça
du‘â	Arapça
ħacc	Arapça
namâz	Farsça
oruç	Farsça
şadaa	Arapça
saħur	Arapça
tā‘at	Arapça
‘umre	Arapça
zekât	Arapça

Tablo 1: Kitâb-ı Güzide’de Geçen Sözcükler ve Etimolojik Dağılımları

Kitâb-ı Güzide dinî içerikli bir eser olduğ için ibadetle ilgili sözcüklere sıkça yer verilmiştir. Arapça ve Farsça ibadet adları aynı zamanda yardımcı fiillerle bir araya gelerek kalıplaşmış ve birleşik yapılı fiillerin oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. *şadaa eyle-*, *vir-* vb.

İncelenen ibadet adlarının Türkçenin dönemseller seyri içerisindeki örnekleri verilmiş ve Türklerin İslâmiyet’ten önce dinî açıdan uyguladıkları ritüellerle İslâm ritüellerinin büyük ölçüde benzeştiğ görülmüştür.

Kitâb-ı Güzîde 14. yüzyıla ait bir metin olduğu için tespit edilen ibadet adlarının bu dönemde oturmuş bir yapıda olduğu söylenebilir. İslâmiyet’in kabulüyle birlikte eski inançların varlığına ait izler yeni inanç sistemiyle varlığını sürdürmüştür. Türkler İslâmiyet’ten önce Kök Tanrı ve şamanizm inançlarında Tanrı’nın varlığını her zaman kabul etmiş ve dinî inançlarına gereken önemi vermişlerdir. Ayrıca inançlarına atfettikleri kutsiyet onları devlet yönetiminde daha başarılı kılmış, savaşcılık özelliklerini kuvvetlendirmiştir. İslâmiyet ile birlikte Türklerdeki inanç sistemleri, eski inançlarında olan ortaklıklarla birleşmiş bunun yanı sıra yeni unsurlarla da zenginleşmiştir. Bu din değişimi, dile de sirâyet etmiş olup Arapça ve Farsça sözcükler dilimize girmiştir. Dolayısıyla İslâm dinine ait ibadet adları ortaya konulan eserlere de yansımıştır.

Kısaltmalar

Ar: Arapça

Far: Farsça

Soğd: Soğda

Tr: Türkçe

Kaynakça

Arat, R. R. (1947). *Kutadgu Bilig*. Milli Eğitim Basımevi.

Ata, A. (2014). *Nehcü’l-Ferâdîs dizin-sözlük*. Nehcü’l-Ferâdîs (Birleştirilmiş Baskı), Mahmd bin Alî, Tıpkıbasım ve eviri Yazı: Janos Eckmann (Yayımlayanlar: Semih Tezcan-Hamza Zülfikar), Dizin-Sözlük. TDK Yay.

Cilacı, O. (1992). *Dua. İslam ansiklopedisi*. C. 9. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. At The Clarendon Press.

Dilçin, C. (1983). *Yeni tarama sözlüğü*. TDK Yayınları.

DS. (2009). *Derleme sözlüğü*. TDK Yayınları.

Ergin, M. (2016). *Dede Korkut kitabı*. TDK Yayınları.

Sümer, F. (1972). *Oğuzlar*. Ankara Üniversitesi Basımevi.

Gömeç, S. Y. (2019). Eski Türk dininin temel zellikleri. *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 84-123.

Gl, B. (2011). Tsengel Tuvalarından Algış (Algış-Yreel) rnekleri. *Dede Korkut ve Geçmişten Geleceğe Türk Destanları Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Türksoy.

Kafesoğlu, İ. (1958). Türkmen adı, manası ve mahiyeti. *J. Deny Armağanı*. TTK.

İlmihal. (2000). C/I-II. TDV. İslam Araştırmaları Merkezi Yayınevi.

İslam Ansiklopedisi. (1996). TDV. İslam Araştırmaları Merkezi Yayınevi.

Koç, F. (2020). Karışık dilli eserlerin fonetik özellikleri üzerine bir değerlendirme. *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 55-68.

Koç, F. (2020) . Kitâb-ı Güzîde’de geçen birleşik fiiller üzerine bir değerlendirme. *Diyaletolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 263-281.

Koç, F. (2020). Hacı Bektâş-ı Velî’nin eserlerinde geçen akrabalık adları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (2), 265-280.

Küçük, S. (2014). *Kitâb-ı Güzîde*. Kesit Yayınları.

ztekten, . (2019). Türkçedeki abdest sözünün kökeni. *Uluslar Arası Toplum ve Kültür*

- Araştırmaları Sempozyumu Tam Metin Bildiriler Kitabı*, Çanakkale, Türkiye.
- Parlatır, İ. (2014). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Yargı Yayınevi.
- şeşen, R. (1985). *İslâm coğrafiyacılara göre Türkler ve Türk lkeleri*. Bilge Kültür Sanat.
- Sâmî, ř. (1989). *Kâms-ı Türkî*. ağrı.
- Tekin, T. (1988). *Orhon yazıtları*. TDK Yayınları.
- Tietze, A. (2016). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati*, C.1. Türkiye Bilimler Akademisi.
- Toparlı, R., Vural H. ve Karaatlı, R. (2007). *Kıpçak Türkçesi sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Tuğluk, M.E. (2021). Yazarı Bilinmeyen Bir Menâsik-i Hac Kitabı: Delîl'l-Huccâc ve'l-mmiyyîn fi-Tahsîli Umrî'd-dîn-Ses Bilgisi- *TRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. 9(27), 234-255.
- Türk, O. (2021). Hamzaname'nin 72. cildinde yer alan arkaik kelimeler. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi - Journal of Academic Language and Literature (Hikmet)*, 7(15), 135-148.
- Türk, O. ve Koç, F. (2021). *Anadolu sahasında yazılmış karışık dilli eserlerde isim çekim ekleri*. Sonçağ Yayınları.
- Türk, O. (2020). Kültürel miras olarak hayvanların ataszlerimize kattıkları anlam üzerine bir değerlendirme. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 11 (44), (320-334).

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Dr. Öğr. Üyesi Osman TÜRK

Yazar Katkı Oranı Beyanı/Author Contribution Rate: Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı yapmışlardır.

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Çatışma Beyanı / **Conflict Statement:** Yazarlar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkilerinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmalarının olmadığını beyan etmişlerdir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazarlar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazarlar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmişlerdir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlamış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.